

बी. ए तृतीय वर्ष
पेपर - X
प्रकरण 02 :- वस्तुनिष्ठता
(Objectivity)

प्रा. सुलोचना जाधव

समाजशात्र विभागप्रमुख,
बळीराम पाटील महाविद्यालय
किनवट

2.1 प्रस्तावना (Introduction)

विज्ञानात वस्तुनिष्कतेला (Objectivitiys) विशेष महत्व आहे. यथार्थता ही कोणत्याही विज्ञानाची आवश्यकता आहे. यथार्थता प्राप्त करणे हाय विज्ञानाचा उद्देश आहे. या उद्देशाची प्राप्ती करण्यासाठी तथ्याचा त्याच रूपात शोध घावा. बधावे आणि विश्लेषण करावे, जे त्यांचे खरे व वास्तविक रूप आहे व वास्तवात जसे आहे. (As it is) तसेच किंवा त्याच रूपात त्या तथ्यांचे वा घटनाचे अध्ययन करणे म्हणजेच वस्तुनिष्ठता होय. वस्तुनिष्ठतेमध्ये व्यक्तीच्या भाव-भावना विचार, मते यांना कोणतेही स्थान नसते.

2.2 वस्तुनिष्ठतेचा अर्थ (Maning of Objectivity)

- ग्रीन

“वस्तुनिष्ठता म्हणजे निष्ठसपणे प्रमाणचे परोसव करण्याची इच्छा आणि योग्यता होय.

- व्हिटने लोबेल जे कार

“सत्याची वस्तुनिष्ठता म्हणजे असाधारण किंवा उदभूत (Phenomenal) जग कोणत्याही व्यक्तीच्या विश्वास आशा किंवा भयापासून स्वतंत्र अशी एक वास्तविकता आहे. ज्याचा शोध आपण अंतर्दृष्टी किंवा कल्याणाद्वारे नाही तर वास्तविक निरिसणाद्वारे घेतो.

2.3 संशोधनात वस्तूनिष्ठतेचे महत्व व आवश्यकता Importance and Need of Objectivity

- समाजशास्त्राला विज्ञानाचा दर्जा प्रदान करण्यासाठी
- निष्पक्ष निष्कर्ष प्राप्त करणेसाठी
- वास्तविक ज्ञान प्राप्त करणेसाठी
- योग्य व प्रतिनिधीक स्वरूपाचे तथ्य संकलन करण्यासाठी
- वैज्ञानिक पध्दती यशस्वी करणे
- पडताळणी (सत्यापण) करणे
- नीवन संशोधनाच्या शक्यांचा शोध घेणे.

2.4 वस्तूनिष्ठतेच्या प्राप्तीमधील अडथळे Difficulties in Achieving Objectivity

- अध्ययन विषयाशी संपूर्ण अलिप्तता शक्य नाही
- भावात्मक दृष्टिचा प्रभाव
- सामान्य ज्ञान व वास्तविक ज्ञानविषयीचा भ्रमपसपात व विरोधी पसपाताची शक्यता
- विशिष्टमूलक भ्रम
- संशोधनकताचा व्यक्तिगत स्वार्थ
- नैतिक आदर्श व मुल्ये
- पूर्वग्रह आणि पसपात
- बाह्य हितसंबंधाचा हस्तसेप
- समूह केद्रितता

2.5 वस्तुनिष्ठता प्राप्त करण्याची साधने (Means for Achieving objectivity)

1. प्रयोगसिद्ध पध्दतीचा उपयोग
2. पारिभाषिक शब्द व संकल्पनांचे प्रमाणीकरण
3. अनसूची व प्रश्नावली तंत्र साधनाचा उपयोग
4. सामूहिक संशोधन पध्दतीचा उपयोग
5. प्रयोगात्मक पध्दतीचा उपयोग
6. यादृच्छिक नमून्याचा उपयोग
7. आंतरशास्त्रीय किंवा सहयोगी पध्दतीचा प्रयोग